

Jakub Lubomir Banasiak

Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa

E-mail: jakub.banasiak@ispan.waw.pl

ORCID: 0000-0002-7319-0736

Ekaterina Petkova / Екатерина Петкова

Instytut Języka Bułgarskiego Bułgarskiej Akademii Nauk, Sofia / Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“, Българска академия на науките, София

E-mail: katia.p.petkova@googlemail.com

ORCID: 0000-0003-1792-6742

<https://doi.org/10.18778/8220-635-7.04>

KAUZATYWNE „BYĆ ALBO NIE BYĆ” W ŚWIETLE MODELU PREDYKATOWO-ARGUMENTOWEGO

Wprowadzenie

Optyka przyjęta w poniższym opracowaniu stanowi rozwinięcie (odniesione do innej materii językowej) koncepcji typów pozycji predykatowo-argumentowych (bułg. *типове предикатно-аргументни позиции*) autorstwa M. Korytkowskiej (Korytkowska, 1992; Коритковска, 2011) i szerzej wpisuje się w nurt semantycznych badań nad językiem na styku gramatyki i słownika (por. np. Banasiak, 2018; Kiklewicz & Korytkowska, 2010; Mazurkiewicz-Sułkowska, 2008; Zatorska, 2015). Przywiedzione opracowania odnoszą się głównie do czasownikowych wykładników rozmaitych predykatów, co sprawia, że zastosowanie podobnych kryteriów przy modelowaniu struktur fundowanych między innymi na przyimkach (w tym tzw. przyimkach sekundarnych) jest zadaniem interesującym poznawczo.

Wyznaczony w tytule wycinek rzeczywistości językowej został ograniczony semantycznie do zdań wyrażających relację przyczynowo-skutkową. Z językoznawczego punktu widzenia relacja przyczynowo-skutkowa jest zagadnieniem dużej wagi, ponieważ pojęcie przyczyny należy do sfery uniwersaliów językowych („universal words” w ujęciu A. Wierzbickiej) (Wierzbicka, 2004), tj. posiada swoje wykładniki we wszystkich językach naturalnych. Mimo bogatej literatury przedmiotu nie jest ono jednak pojęciem jasnym, a samo zachodzenie relacji przyczynowo-skutkowej w rzeczywistości (pozajęzykowej) bywa kwestionowane (por. Lipkind, 2013). Mamy bowiem do czynienia z pojęciem wysoce abstrakcyjnym nie tylko w sensie, jaki nadają mu lingwiści, ale również potocznym, ponie-

waż stany rzeczy denotowane przez wykładniki omawianej relacji nie podlegają bezpośredniej obserwacji ([s]powodowania per se nie można zobaczyć, usłyszeć, ani powąchać itd.). Rodzić to może pytanie, z jakim stanem (zdarzeniem) mamy do czynienia, czy jest to stan (zdarzenie) rzeczy, czy też może stan (zdarzenie) innego (wewnętrznego, mentalnego?) rodzaju (por. niżej). Innymi słowy relacji przyczynowo-skutkowej nie daje się wyodrębnić w rzeczywistości pozajęzykowej jako dyskretnego zdarzenia lub stanu.

Przez kombinatorykę sensów rozumiemy reguły rządzące generowaniem poprawnych semantycznie całości wyższego rzędu (takich jak m.in. cechy selekcyjne predykatu, *consecutio temporum* itp.), ale również zjawiska bardziej złożone, jak warunki prawdziwości zdania. Omówienie wszystkich możliwych kombinacji dla zmiennych, występujących w obrębie zdania wyrażającego relację przyczynowo-skutkową, byłoby zadaniem niezwykle trudnym i niemożliwym do zaprezentowania w formie artykułu. W tekście ograniczymy się zatem do zjawisk, które są szczególnie istotne z punktu widzenia semantycznych badań konfrontatywnych i semantycznej klasyfikacji zdań. W spójnym ujęciu, przyjmującym za punkt wyjścia poziom struktury semantycznej i model elementarny zdania, konieczne jest uwzględnienie w opisie procesów kondensacji treści i podstawowych kategorii zdaniowych takich jak: modalność, czas wewnętrzny i zewnętrzny czy określoność/nieokreśloność.

Model predykatowo-argumentowy

Jednoznaczne przyporządkowanie składników płaszczyzny semantycznej ich wykładnikom stanowić może zadanie niełatwe, jednak jak to ujął S. Karolak, „dążąc do zrozumienia treści zdania, tzn. do uchwycenia złożonego sensu, który reprezentuje, poprzez właściwości jego budowy formalnej, musimy w pierwszym rzędzie wychwycić związki semantyczne między pojęciami przyporządkowanymi poszczególnym jego składnikom” (Karolak, 2002, s. 11). Zasadniczym problemem opisu struktur składniowych w płaszczyźnie konfrontatywnej jest konieczność porównywania „jednostek zdaniowych o tej samej wartości (zdań-ekwiwalentów)” (Koseska-Toszeva i in., 2007, s. 386). M. Korytkowska zwraca uwagę na konieczność zastosowania takiego zapisu „struktury semantycznej zdania, który pozwala na poziomie semantycznym identyfikować poszczególne elementy tej struktury – przypisać im te same funkcje” (Koseska-Toszeva i in., 2007, s. 386). Model tego rodzaju pozwala na jednolitą interpretację zdań z różnych języków, w których występuje odmienna strukturalizacja tych samych treści. Zjawisko to ilustrują przykłady zdań ekwiwalentów, por.

1. ang. *Mary* (fraza podmiotowa) *likes Charles*.
2. bułg. *Мария* (fraza podmiotowa) *харесва Карол*¹ (przykład za Koseska-To-szewa i in., 2007).
3. pol. *Marysi podoba się Karol* (fraza podmiotowa) (przykład za Koseska-To-szewa i in., 2007).

Rozwiązaniem wskazanych wyżej trudności jest model typów pozycji predykatowo-argumentowych M. Korytkowskiej (Korytkowska, 1992; Коритковска, 2011), w którym poszczególnym pozycjom argumentowym przyporządkowuje się swoiste etykiety semantyczne. Autorka ograniczyła się zasadniczo do typologii pozycji przedmiotowych, wyróżniając następujące typy pozycji predykatowo-argumentowych: Agentive, Experiencer, Objective, Locative. Przyporządkowując omawiane etykiety do poziomu fraz argumentowych, różnica między przykładem angielskim i bułgarskim a polskim staje się łatwa do uchwycenia. W języku bułgarskim i angielskim pozycja Experiencer jest realizowana podmiotowo, natomiast w polszczyźnie dopełnieniowo (z pozycją Objective w miejscu podmiotu). Model ten został również z powodzeniem zastosowany w badaniu języka białoruskiego (Mazurkiewicz-Sułkowska, 2008). Omawiany problem ma jednak charakter szerszy, ponieważ już na poziomie jednego języka te same treści strukturalizować można w różny typologicznie sposób (por. niżej). Tym ważniejsze staje się zatem takie ujęcie, które pozwoliłoby sprowadzać je do znormalizowanej postaci (np. w formie eksplikacji semantycznej i/lub schematu semantyczno-syntaktycznego). Powstaje również kwestia uznania poszczególnych zdań za konstrukcje podstawowe a innych za efekt derywacji. W niniejszym artykule ograniczymy się do zdań fundowanych na stosunkowo prostych wykładnikach czystej kauzacji. Ich struktura semantyczna składa się z dwóch argumentów propozycjonalnych i jednego predykatu (por. Kiklewicz & Korytkowska, 2010, s. 405). Jednak, co niezmiernie istotne, samo „numerowanie” pozycji argumentowych (w oparciu o pozycję w szyku zdania neutralnego) również i tu nie gwarantuje skuteczności badania, por.

4. ang. *This resulted from that*. vs *This caused that*.
5. bułg. *Това произлезе от онова*. vs *Това доведе до онова*.
6. pol. *To wynikło z owego*. vs *To spowodowało owo*².

¹ Wydaje się jednak, że i bułgarski dopuszcza „polską” składnię, por. np. bułg. *Красивата жена се харесва на очите, а добрата на сърцето; едната е прекрасна вещь, а другата е съкровище*.

² Dla kontrastu odmiennie wyróżniono dwa typy pozycji predykatowo-argumentowych (podkreślenie vs pogrubienie).

Okazuje się zatem, że nawet na poziomie jednego języka należy w pierwszej kolejności zinterpretować semantycznie pozycję predykatowo-argumentowe (w przykładach dla kontrastu sprowadzone do różnych form zaimkowych).

Consecutio temporum w zdaniach wyrażających relację przyczynowo-skutkową na tle innych zdań z więcej niż jedną propozycją

Pośród kryteriów mogących wpływać na sposób zapisu struktury semantycznej zdania wyrażającego relację przyczynowo-skutkową szczególnie warta uwagi wydaje się szeroko rozumiana kategoria czasu (włączając relacje temporalne z terminalem innym niż tzw. moment wypowiedzi; szerzej na ten temat w zdaniach różnego rodzaju por. np. Łuczaków, 2006; Satoła-Staśkowiak, 2010). Łacińskim terminem *consecutio temporum* (ang. *sequence of tenses*) określa się szerokie spektrum zjawisk o motywacji prymarnie semantycznej, które polegają na regułach łączenia znaczeń temporalnych w obrębie zdania zawierającego minimum jeden predykat i argument propozycjonalny. To właśnie kombinatoryka sensów determinuje dystrybucję tzw. czasów gramatycznych w ramach całego zdania.

W przypadku omawianego typu zdań liczba możliwych kombinacji jest zbyt duża, aby ją choćby pobieżnie zaprezentować z uwzględnieniem wszystkich połączeń (włączając i te niepoprawne). Jest tak, ponieważ z matematycznego punktu widzenia należałoby posłużyć się wzorem na obliczenie wariacji z powtórzeniami (zob. Sangaku, 2020). Jeśli przyjąć zgodnie z proponowanym modelem, że wszystkie trzy treści nieprzedmiotowe w zdaniu wyrażającym relację przyczynowo-skutkową są kompatybilne z wykładnikami czasu i/lub taksis, należałoby obliczyć liczbę wariacji, w których wartości mogą się powtarzać a ich kolejność jest relewantna. Dla języka angielskiego otrzymany wynik to 3¹⁶, dla bułgarszczyzny 3⁹³. Na tym tle istotnym punktem odniesienia jest stosunkowo ubogi system temporalny polszczyzny oraz kombinacje, w których jedna z pozycji jest niekompatybilna z wykładnikami znaczeń temporalnych, por. np.

7. ang. *⁴*The cat was bathing because his feet are dirty*⁵.

³ Tak wysoki wykładnik przy podstawie wynika z liczby tzw. czasów gramatycznych.

⁴ Gwiazdka (*) oznacza zdanie wywołujące silną reakcję na niepoprawność u rodzimych użytkowników danego języka.

⁵ Przykłady angielskie za *Sequence of Tenses – Grammar Rules (Sequence of tenses, 2017)*.

8. bułg. *Котаракът се къпеше, защото лапите му са мръсни.
9. pol. *Kot się kąpał, ponieważ jego łapy są brudne.
10. ang. *The cat was bathing because his feet will be dirty.
11. bułg. *Котаракът се къпеше, защото лапите му ще бъдат мръсни.
12. ang. The cat was bathing because his feet were dirty.
13. bułg. Котаракът се къпеше, защото лапите му бяха мръсни.
14. pol. Kot się kąpał, ponieważ jego łapy były brudne.

Jeśli przyjrzeć się bliżej powyższym przykładom, okazuje się, że jest w nich obecna jeszcze jedna treść predykatywna (i to bodaj ta najważniejsza, konstytutywna), ale jej wykładnik jest niekompatybilny z gramemami czasów gramatycznych. Z przywołanych przykładów wynika jednoznacznie, że pozycja przyczynowa nie może być następcza względem pozycji skutkowej. Linearny zapis pozycji semantycznych można udanie wykorzystać do oddania następstwa w czasie (uprzedniość/następczość). Dla zdań omawianego typu otrzymujemy następującą formułę (w której kolejność pozycji predykato-argumentowych odpowiada kolejności na osi czasu):

$$P_C (P_{\text{causa}}, P_{\text{effectus}})$$

Legenda:

- P_C – predykat o znaczeniu czystej kauzacji
- P_{causa} – przyczynowa pozycja predykato-argumentowa
- P_{effectus} – skutkowa pozycja predykato-argumentowa
- $\longrightarrow$ – tzw. oś czasu.

Kwestią wymagającą dalszego uszczegółowienia jest charakterystyka samego predykatu kauzatywnego. Jakie może być jego nacechowanie temporalne i aspektualne? Aby to ustalić, można posłużyć się parafrazą z werbalnym wykładnikiem P_C , por.

15. ang. The fact that the cat's feet were dirty caused the fact that it was bathing.
16. bułg. Това, че лапите на котарака бяха мръсни, предизвика това, че той се къпеше.
17. pol. To, że kot miał brudne łapy, spowodowało to, że się kąpał.

W obu językach słowiańskich czasownikowy wykładnik P_C jest dokonany, podobnie jest w języku angielskim, gdzie za wykładnik nieciągłości można uznać użycie formy czasu *past simple*. Jeśli zaś chodzi o relację temporalną z momentem wypowiedzi udało się ją odtworzyć na podstawie form temporalnych obecnych w pozycjach zależnych. Wypływa ona z *consecutio temporum*. Deiktyczny charakter wykładników czasów gramatycznych w zdaniach fundowanych na spójnikach nie

budzi raczej zastrzeżeń. Kategoria czasu jest w nich istotna, ponieważ dopiero na stemporalizowane propozycje można nakładać aktualizację prawdziwościową. W zdaniach fundowanych na przyimkowych wykładnikach P_c redukcja dyskretnej informacji temporalnej ma jeszcze szerszy zasięg niż w wypadku spójników, por.

18. ang. *The cat was bathing because of its dirty feet.*

19. bułg. *Котаракът се къпеше заради мръсните си лапи.*

20. pol. *Kot się kąpał z powodu swoich brudnych łap.*

Argument przyczynowy jest wyrażony przez formę rzeczownika z przymiotnikowym wykładnikiem treści propozycjonalnej. Możliwe są jednak również bardziej klasyczne realizacje z wykładnikiem w postaci frazy efektu nominalizacji. Zdania tego rodzaju bywają określane w literaturze przedmiotu jako ekstensjonalne (por. niżej). Informacja temporalna ulega redukcji do pozycji skutkowej i w żadnym z trzech języków nie występują przyimki (w tym przyimki złożone, sekundarne), które dopuszczałyby nominalizację pozycji skutkowej. Wydaje się, że ma to uzasadnienie semantyczne, ponieważ to pozycja skutkowa pozwala określić czas zajścia P_c (zajście relacji nie może być późniejsze niż pozycja skutkowa). Jeśli skutek jest uprzedni względem momentu mówienia, to tak samo jest z zajściem samej relacji przyczynowo-skutkowej. Jak widać możliwości rekonstrukcji implicytnych treści temporalnych w zdaniach omawianego typu są wielorakie. Za najpełniejszą ich realizację uznać należy zdania typu 15–17. Trzeba jednak zauważyć, że są one używane stosunkowo rzadko (pomijając ich wykorzystanie w opracowaniach językoznawczych).

Formy czasów gramatycznych nie zawsze uczestniczą jednak w aktualizacji temporalnej wypowiedzenia, bywa, że punktem odniesienia nie jest w nich tzw. moment wypowiedzi a inny stan/zdarzenie, por.

21. ang. *He said that he would come.*

22. bułg. *Казал, че ще дойде.*

23. pol. *Powiedział, że przyjdzie.*

Propozycja umieszczona w pozycji zależnej przy przeszłym pojęciu ‘powiedzenia’ dezaktualizuje się temporalnie. Diagnostyczny kontekst kombinatoryczny został dobrany w taki sposób, żeby nie dało się określić w sposób względny relacji propozycji zależnej i tzw. momentu mówienia (występuje następcość względem przeszłego pojęcia niezależnego). Mimo identycznych możliwości formalnych jak w języku angielskim (ang. *will*→*would*; bułg. *ще*→*щеше*) w bułgarszczyźnie nie występuje tzw. cofnięcie czasu. Jednak również w słowiańskich systemach bez formalnego wykładnika (polskim i bułgarskim) znaczenie formy czasu przyszłego

ulega dezaktualizacji i sprowadza się do następcości względem predykatu. Zdania tego rodzaju określane bywają jako intensjonalne (por. niżej).

Warto w tym kontekście bliżej przyrzeć się zdaniom kauzatywnym fundowanym na werbalnych P_c . Być może różnią się one od tych fundowanych na przyimkach. S. Karolak te pierwsze zalicza do struktur podstawowych (jądrowych), drugie natomiast uznaje za niepodstawowe (adiunktywne, ekstensjonalne?), pisząc: „Przykładami propozycji pełniących funkcję adiunktów są wyróżnione w poniższych przykładach fragmenty PLATON ZREZYGNOWAŁ Z ZAJMOWANIA SIĘ SPRAWAMI PUBLICZNYMI **W REZULTACIE OBJĘCIA RZĄDÓW PRZEZ DYKTATURĘ TRZYDZIESTU** [...]” (Karolak, 2002, s. 29)⁶.

Z przykładów 21–23 wynika niemożność pośredniego usytuowania względem momentu mówienia propozycji, które są następce względem przeszłego stanu/zdarzenia. Konfiguracja tego rodzaju zachowuje się odmiennie w kauzatywnych zdaniach fundowanych na czasownikach, por.

24. ang. *This caused that he will not come*⁷.

25. bułg. *Това предизвика това, че той няма да дойде*.

26. pol. *To spowodowało to, że on nie przyjdzie*.

Sama następcość skutku względem P_c nie pozwala w nich określić usytuowania względem momentu mówienia. W zdaniach tych formy czasu przyszłego nie ulegają jednak cofnięciu/dezaktualizacji a ich semantyka zostaje zachowana. Być może jakimś wyjściem byłoby postulowanie, że mamy tu do czynienia ze strukturą niepełną, która jest efektem pewnego rodzaju kondensacji. Jednak okazuje się, że dodanie dodatkowej propozycji jedynie komplikuje sytuację, por.

27. ang. *This caused that he decided that he would not come (but eventually he came)*.

28. bułg. *Това предизвика това, че той реши, че няма да дойде (но най-накрая дойде)*.

29. pol. *To spowodowało, że postanowił, że nie przyjdzie (ale ostatecznie przyszedł)*.

Argument propozycjonalny przy ‘postanowieniu’ zmienia swój charakter i całe zdanie nie przechodzi testu sprzeczności (por. niżej). Deiktyczny charakter form czasów gramatycznych występuje zarówno w kauzatywnych zdaniach fundowanych na spójnikach, przyimkach, jak i czasownikach.

⁶ Jednocześnie tamże autor analizuje dokonane pojęcie przyczyny „jako pojęciowy odpowiednik czasowników spowodować, wywołać, pociągnąć za sobą” (por. Karolak, 2002, s. 24).

⁷ Znak zapytania oznacza zdanie wywołujące reakcję na problematyczność u rodzimych użytkowników danego języka.

Warunki prawdziwości struktury polipropozycjonalnej

Kategoria prawdy jest istotna w językoznawstwie nie tylko ze zrozumiałych przyczyn etycznych. Za jej uwzględnieniem w badaniach opowiedział ostatnio m.in. A. Kiklewicz (Kiklewicz, 2017). Z punktu widzenia interesującej nas problematyki jawi się ona bynajmniej nie zero-jedynkowo (por. *BOOLEAN data type*, b.d.), lecz może nieco w Tischnerowskim duchu, jako swoiście gradacyjna i trójwartościowa. Można by tu przywołać jako porównanie koncepcję Łukasiewicza (Łukasiewicz i in., 1994), która prócz tradycyjnych wartości prawdy i fałszu wprowadza wartość trzecią: $\frac{1}{2}$.

Czy spójniki bądź przyimki można interpretować pod tym kątem? Odpowiedź na to pytanie będzie zależała od tego, czy daną formę bada się w izolacji, czy w ramach całego zdania. Jeśli sparafrazować zdania ze spójnikiem/przyimkiem w pozycji wykładnika predykatu przy użyciu konstrukcji z czasownikiem, to wówczas uwidacznia się konieczność rekonstrukcji treści aspektualno-temporalnych i dalej modalnych. Można ją przeprowadzić w oparciu o wartości pozycji przyczynowej i (zwłaszcza) skutkowej.

S. Karolak postuluje sprowadzanie predykatu oznaczającego czystą kauzację, do zdania złożonego z negacji i warunku, por.

pol. *Nieemożliwe byłoby q, gdyby nie stało się p* (przykład za: Karolak, 2002, s. 24).

Co jednak, jeżeli zmienimy wartości zmiennych temporalnych?

30. pol.? *Nieemożliwe będzie q, jeżeli nie stanie się p.*

31. pol.? *Nieemożliwe będzie q, gdyby nie stało się p.*

32. pol.? *Nieemożliwe byłoby q, jeżeli nie stanie się p.*

Wykorzystanie wykładników modalności warunkowej, żeby oddać predykat kauzatywny pod asercją wydaje się rozwiązaniem trudnym i wymaga dodania wykładnika negacji. Otrzymujemy konstrukcję niewątpliwie rozczłonkowaną, ale czy bardziej podstawową? Co dzieje się z treścią aspektualną predykatu kauzatywnego? Czy jej „wykładnikiem” jest forma *stać się*? (por. niżej). Jak skonstruować parafrazę dla zdań odnoszących się np. do przyszłości (por. przykłady 31–33)?

Warto w tym miejscu odwołać się do znanego z logiki podziału zdań na intensjonalne i ekstensjonalne (por. Polański, 1967). Pozycja jest intensjonalna wtedy, kiedy od jej prawdziwości nie zależy prawdziwość całego zdania, por.

33. ang. *He said that he would do it but he did not do it.*

34. bułg. *Той каза, че ще го направи, но не го направи.*

35. pol. *Powiedział, że to zrobi, ale tego nie zrobił.*

Pozycja jest ekstensjonalna wtedy, kiedy od jej prawdziwości zależy prawdziwość całego zdania, por.

36. ang. *The fact that he did it caused me to panic.*

37. bułg. *Това, че той постъпи така, предизвика моята паника.*

38. pol. *To, że on tak postąpił, spowodowało moją panikę.*

Dodanie zanegowanych pozycji skutkowej i/lub przyczynowej powoduje, że całe zdanie jest niepoprawne (por. podsumowanie). Całe zdanie jest prawdziwe tylko, jeżeli prawdziwe są jego składowe ekstensjonalne i prawdziwe jest zajście samej relacji.

Kauzatywne „być albo nie być” a kategoria aspektu

W niniejszym artykule przyjmujemy za S. Karolakiem, że semantyczna kategoria aspektu stanowi składnik immanentnej semantyki leksemu, która w pewnym stopniu odpowiada obiektywnym uwarunkowaniom związanym z naszym oglądem rzeczywistości pozajęzykowej. Warunkiem koniecznym interpretacji aspektualnej predykatu kauzatywnego jest sprowadzenie badanego zdania do takiej postaci, że treść aspektualną realizuje dyskretny wykładnik.

S. Karolak postuluje użycie formy *spowodować*, która jest jednak pochodna od formy niedokonanej. Czy kierunek derywacji formalnej nie jest jednak mylący, por. bułg. *предизвика(м)* z pochodnym *предизвиква(м)*? Jaki jest zatem aspekt podstawowy predykatu oznaczającego czystą kauzację? Wobec tylu wątpliwości warto przyjrzeć się bliżej kombinatoryce aspektów w zdaniu wyrażającym relację przyczynowo-skutkową, por.

39. ang. *Smoking causes cancer.*

40. bułg. *Пушенето причинява рак.*

41. pol. *Palenie powoduje raka.*

W języku angielskim występuje dyskretny wykładnik nieaktualności predykatu w postaci gramemów czasu *present simple*. Oba badane języki słowiańskie stosują czasowniki niedokonane, jednak to angielski i bułgarski lepiej oddają złożony (derywowany) sens. Zdania nieaktualne wyrażające relację przyczynowo-skutkową są pochodne od zdań aktualnych i niejako umocowane w rozumowaniu inferencyjnym.

Największym zaskoczeniem jest kompatybilność czasownikowych wykładników predykatu kauzatywnego z przysłówkowymi wykładnikami ciągłości stanu, por.

42. ang. *Rainfall is causing (right now) the rivers to rise.*

43. bułg. *Дъждът сега предизвиква нивото на реките да се повишава.*

44. pol. *Deszcz w tej chwili powoduje, że podnosi się poziom rzek.*

Angielski oddaje znaczenie aktualne ciągle formą *present continuous*⁸, co skutkuje nieobligatoryjnością przysłówkowego wykładnika. W myśl modelu S. Karolaka czasownikowe wykładniki predykatów konstytuujących powyższe zdania można by uznać za aspektualnie złożone czasowniki teliczne, które autor parafrazuje w następujący sposób: „ISTNIEJE / TRWA (DZIEJE SIĘ) P, KTÓRE POZWALA SĄDZIĆ, ŻE P SPOWODUJE (STAN) Q” (Karolak, 2008, s. 148).

Odniesienie powyższej parafrazy do całego zdania wyrażającego relację przyczynowo-skutkową jest jednak utrudnione, ponieważ zarówno pozycja przyczynowa, jak i skutkowa jest w nich dana i posiada własną charakterystykę aspektualną. Sam czasownik *powodować* i jego ekwiwalenty w myśl modelu S. Karolaka należałoby chyba sparafrazować w następujący sposób⁹: ‘Dzieje się coś₁, co pozwala sądzić, że coś₂ będzie spowodowane.’

Do czego jednak odnosi się coś₁ oraz coś₂? To ostatnie chyba do skutku. Co jednak ‘się dzieje’? Czy chodzi tu o ‘powodowanie’, czy o przyczynę? Powyższe trudności skłaniają do przyjęcia stanowiska, że lepiej jednak parafrazować całe zdania niż tylko czasowniki w nich zawarte. W przykładach 42–44 mamy do czynienia z pozycją skutkową wypełnioną przez czasownik teliczny, co w pewnym stopniu uprawniałoby do przyjęcia omawianego ujęcia. Co jednak, jeśli w pozycji skutkowej umieścimy argument propozycjonalny o innej charakterystyce aspektualnej, por.:

45. ang. *Heavy rainfall is causing a nightmare in New Orleans this morning*¹⁰.

46. bułg. *Силен дъжд предизвиква тази сутрин кошмар в Ню Орлиънс.*

47. pol. *Silny deszcz powoduje dziś rano koszmar w Nowym Orleanie.*

Rzeczownik *koszmar* i jego ekwiwalenty uznać można w powyższych zdaniach za pochodne od formy z orzeczeniem imiennym ang. *is nightmarish*; bułg. *е кошмарно*; pol. *jest koszmarnie*. Nacechowanie aspektualne łącznika nie budzi raczej wątpliwości – jest to klasyczny wykładnik ciągłości (por. Karolak, 2008, s. 70). Pozycja przyczynowa również narzuca interpretację ciągłą. Czy wobec tego (tym razem)

⁸ W języku bułgarskim na podobnych zasadach do opozycji angielskiego *present continous* i *present simple* występuje aspektualna opozycja aorystu (dokonanoś) i imperfectum (niedokonanoś) (zob. Stančeva, 2004; por. też artykuł J. Mazurkiewicz-Sułkowskiej w niniejszym tomie).

⁹ Parafrazie dla jasności wyводу nadałismy nieco bardziej idiomatyczną formę.

¹⁰ Przykład angielski został wyekscerpowany z Internetu.

czasownikowe wykładniki P_c niosą znaczenie ciągłości (aspektu prostego ciągłego)? Semantyczna kategoria aspektu jest w pewnym stopniu kategorią umocowaną ontologicznie i obiektywną. Jednak (mimo istotnych trudności interpretacyjnych) odniesienie do obserwowalnych procesów zachodzących w rzeczywistości pozajęzykowej jest niemożliwe w wypadku relacji przyczynowo-skutkowej. W tym świetle samo zachodzenie relacji przyczynowo-skutkowej w rzeczywistości pozajęzykowej jawi się nieco problematycznie. Nie przeszkadza to oczywiście badać jej wykładników w językach naturalnych, są one jednak często aspektualnie niejednoznaczne.

Procesy kondensacji treści w zdaniach wyrażających relację przyczynowo-skutkową: wybór

Chociaż za kluczową, w interpretacji semantycznej zdania, uznajemy kombinatorykę sensów, to jednak również pewne właściwości formalne mogą być argumentem za wspólnym traktowaniem konstrukcji fundowanych na czasownikach i przymkach. Dlatego poniżej zamieszczamy bardzo skrótowe omówienie formalizacji najważniejszych typów.

a. $P_{causa} \rightarrow NP_{nom}$

O klasycznym procesie nominalizacji pisano wiele, by wymienić choćby klasyczne opracowanie M. Korytkowskiej i W. Maldziejew (Korytkowska & Maldzieva, 2002). Niektóre kategorie zdaniowe przejawiają się jednak inaczej niż w badanych przez autorki konstrukcjach fundowanych na czasownikach. Jedną z takich kategorii jest semantycznie rozumiany czas i aktualizacja prawdziwościowa (por. wyżej), por. np.

48. ang. *He left because of your behavior.*

49. bułg. *Toŭ cu omude zapađu povedenueto tu.*

50. pol. *Poszedł sobie z powodu twojego zachowania.*

b. $P_{causa} \rightarrow NP_{pron/pros}$

Zjawiska pronominalizacji i prosentencjalizacji traktujemy wspólnie, ponieważ oba są procesami eksplikacji treści z identycznym punktem wyjścia na poziomie semantycznym (pochoďność formalna jest w tym ujęciu sekundarna). Inaczej do sprawy podchodzi K. Polański (Polański, 1972), jednak rozwiązania z jego bardzo zaawansowanych prac mają (mimo wszystko) ograniczoną przydatność w modelu przyjmującym za punkt wyjścia płaszczyznę semantyczną języka.

Kauzatywne „być albo nie być” w świetle modelu predykatowo-argumentowego

51. ang. *Thanks to this we managed to win.*
 52. bułg. *Благодарение на това успяхме да победим.*
 53. pol. *Dzięki temu zdołaliśmy zwyciężyć.*

c. $P_{effectus} \rightarrow NP_{mat}$

Warto odnotować, że w wypadku czasowników oznaczających czystą kauzację, możliwe jest również tzw. podniesienie argumentu z pozycji skutkowej, por.

54. ang. *He loved his wife deeply and their love resulted in a child.*
 55. bułg. *Религиозен сплъсък доведе до жертви в Пакистан.*
 56. pol. *Związek z Farrellem zaowocował dzieckiem.*

Kwestie te niewątpliwie zasługują na dalsze badania. Sytuacja w wypadku zdań fundowanych na przyimkach odpowiada tej obserwowanej przy większości werbów. Oznacza to, że jedynie pozycja przyczynowa podlega w nich kompresji tego rodzaju, por.

57. ang. *I passed the exam thanks to you¹¹.*
 58. bułg. *Взех изпита благодарение на теб.*
 59. pol. *Zdałem egzamin dzięki Tobie.*

d. $P_{effectus} \rightarrow ART$

Bodaj najciekawiej prezentują się procesy kondensacyjne w bułgarszczyźnie, gdzie postpozycyjny morfem rodzajnikowy może stanowić maksymalnie skompresowany wykładnik obecności (pełności) pozycji przyczynowej, por. np.

60. bułg. *По поводa Бойко Борисов се чу с премиера Рахой и шефа на Европол.*

Obok użycia rodzajnika przy części nominalnej predykatora oba języki słowiańskie dopuszczają również przyłączenie zaimka wskazującego, por.

61. bułg. *По този повод Бойко Борисов се чу с премиера Рахой и шефа на Европол.*
 62. pol. *Z tego powodu Bojko Borisow rozmawiał z premierem Rahojem i szefem Europolu.*

Strukturalnie najodleglejszy okazuje się system angielski, w którym fraza zaimkowa w pozycji otwartej dla argumentu nieprzedmiotowego to jedyny rodzaj możliwej formalizacji, por.

¹¹ W angielskim mamy tu w istocie formę zidiomatyzowaną.

63. ang. *Because of that Bojko Borisov talked with prime minister Rajoy and the boss of Europol.*

Strategię taką dopuszczają również oba języki słowiańskie, por.

64. bułg. *По повод на това Бойко Борисов се чу с премиера Рахой и шефа на Европол.*

65. pol. *Z powodu tego Bojko Borisow rozmawiał z premierem Rahojem i szefem Europolu.*

Warto zaznaczyć, że przyłączenie zaimka do elementu nominalnego przyimka złożonego jest możliwe w obu językach słowiańskich jedynie, jeśli nomen to nazwa ‘przyczyny’. Angielski nie posiada przyimków z takim potencjałem.

Podsumowanie

Mimo kompletnie odmiennych podstaw materiałowych, różnice we wnioskach płynących z analizy faktów językowych przy zastosowaniu podobnej metodologii są zaskakująco niewielkie (por. Kiklewicz i in., 2019). Wydaje się jednak, że tylko badania uwzględniające różne tzw. części mowy pozwalają na spójny opis płaszczyzny semantycznej języków naturalnych. Niektóre predykaty mimo elementarnego charakteru posiadają wykładniki różne od czasownika.

Zarówno racje semantyczne, jak i pewne uwarunkowania formalne skłaniają raczej do odrzucenia tezy S. Karolaka o niepodstawowym charakterze relacji przyczynowo-skutkowej w zdaniach z tzw. okolicznikami. Warunki prawdziwości zdania, *consecutio temporum* i szerzej kombinatoryka sensów nie ulegają zmianie niezależnie od typu wykładnika predykatu. Procesy kondensacyjne w zdaniach z przyimkową realizacją P_C przebiegają jedynie w pozycji przyczynowej, ale ich charakter pokrywa się z potencjałem transformacyjnym zdań fundowanych na czasownikach w tej pozycji (por. też Banasiak, 2018). Formalnie najmniej ciekawe są niewątpliwie konstrukcje fundowane na spójnikach, które wymagają dwóch uzupełnień zdaniowych.

Wspólny opis wszystkich wykładników relacji przyczynowo-skutkowej przeprowadziła ostatnio Z. Topolińska, która stwierdza, „że wszystkie tak zwane części mowy w płaszczyźnie semantycznej funkcjonują prymarnie jako predykaty, informujące o stosunkach panujących w otaczającym nas świecie fizycznym i mentalnym” (por. też Topolińska, 2001, 2003, 2015, s. 151). Tezę o różnorodnych wykładnikach predykcji można uznać za udowodnioną w zakresie zdań wyrażających relację przyczynowo-skutkową.

Odnosnie do semantyki samej relacji: cechuje ją arność równa 2, jest funkcją propozycjonalną (w logicznym rozumieniu terminu), jej składową stanowi relacja temporalna następności skutku wobec przyczyny, za aspekt prymarny należy uznać abstrakcję od rozciągłości w czasie, tj. aktualne znaczenie dokonane, ale możliwe są również aspekty złożone, gdzie najczęściej występuje znaczenie nieaktualne derywowane od dokonanego. Wykluczanie zdań nieaktualnych poza zakres badań tzw. czystej kauzacji zubożyłoby bardzo opis tej kategorii. Status zdań z predykatem nacechowanym jako aktualny i ciągły (oraz ewentualnie innych konfiguracji) wydaje się bardziej problematyczny i mniej istotny dla opisu (zdania tego rodzaju stanowią peryferie). Uznanie aspektu semantycznego za kategorię zdaniową pozwala uwzględnić w analizie również zdania fundowane na przyimkach i spójnikach. Refleksem aspektu P_c są w nich wartości pozycji przyczynowej i skutkowej. Pozwalają one niezawodnie rozróżniać dwa podstawowe typy zdań kauzatywnych (aktualne dokonane i nieaktualne z aspektem złożonym, które powstają w ramach rozumowania inferencyjnego opartego na tych pierwszych). Swoista matowość aspektualna licznych wykładników relacji przyczynowo-skutkowej oraz niejasny status lektur niektórych użyć rodzą uzasadniony niepokój, co do ontologicznego statusu relacji *per se*. Niestety, obserwacja faktów pozajęzykowych nie przynosi rozwiązania, ponieważ relacja przyczynowo-skutkowa nie zalicza się do sfery wrażeniowo-spostrzeniowej.

Zastosowanie modelu M. Korytkowskiej umożliwia równoprawne zestawianie faktów z więcej niż jednego języka i jednocześnie pozwala uniknąć stosowania nieco „zużytych” terminów składni formalnej (typu: podmiot, subiekt, dopełnienie, orzeczenie). Wydaje się, że teoria typów pozycji predykatowo-argumentowych nie wyczerpała jak dotąd swoich możliwości a opracowanie inwentarza typów pozycji nieprzedmiotowych jest pilną potrzebą badawczą. Za jedno z kryteriów ich wyodrębniania należy uznać warunki prawdziwości zdania. Logicznie rozumiana ekstensjonalność i intensjonalność nie pokrywają się jednak z podziałem na zdania okolicznikowe w opozycji do zdań fundowanych na czasownikach (z podmiotową i dopełnieniową realizacją uzupełnień). Prócz interpretacji omówionych zdań wyrażających relacje przyczynowo-skutkową warto zwrócić uwagę na ekstensjonalność argumentu nieprzedmiotowego przy predykcji wiedzy, por. np. *Wiem, że przyszedł*, które jest prawdziwe wtedy i tylko wtedy, jeżeli prawdziwe jest i samo ‘przyjście’¹².

¹² W pracy korzystano z infrastruktury badawczej CLARIN-PL <http://clarin-pl.eu>.

WYKAZ SKRÓTÓW I SYMBOLI

P _C	– predykat o znaczeniu czystej kauzacji
P _{causa}	– przyczynowa pozycja predykatowo-argumentowa
P _{effectus}	– skutkowa pozycja predykatowo-argumentowa – tzw. oś czasu
ART	– rodzajnik bułgarski
NP _{nom}	– fraza nominalna efekt procesu nominalizacji
NP _{mat}	– fraza nominalna przedmiotowa efekt tzw. podniesienia argumentu przedmiotowego
NP _{pron/pros}	– fraza nominalna efekt procesu pronominalizacji/prosentencjalizacji

BIBLIOGRAFIA

- Banasiak, J. (2018). Kilka uwag o formalizacji argumentu propozycjonalnego pCaus w zdaniach z przyimkowymi kauzatywnymi wyrażeniami predykatywnymi w języku bułgarskim. *Slavia Meridionalis*, 18, Article 1699. <https://doi.org/10.11649/sm.1699>
- BOOLEAN data type. (b.d.). https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/SSGU8G_12.1.0/com.ibm.sqlr.doc/ids_sqr_099.htm
- Karolak, S. (2002). *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Karolak, S. (2008). *Semantyczna kategoria aspektu*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Kiklewicz, A., & Korytkowska, M. (Red.). (2010). *Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: Białoruski, bułgarski, polski*. Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Kiklewicz, A. (2017). *Znaczenie a prawda: Fantomy semantyczne*. Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. https://www.academia.edu/35529764/Znaczenie_a_prawda_Meaning_and_truth
- Kiklewicz, A., Korytkowska, M., Mazurkiewicz-Sułkowska, J., & Zatorska, A. (2019). *Zintegrowany opis semantyczno-syntaktyczny czasowników bułgarskich, polskich i rosyjskich: Verba cogitandi i verba sentiendi*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. <https://ispan.waw.pl/ireteslaw/handle/20.500.12528/1087>
- Korytkowska, M. (1992). *Typy pozycji predykatowo-argumentowych*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Korytkowska, M., & Maldżieva, V. (2002). *Od zdania złożonego do zdania pojedynczego: Nominalizacja argumentu propozycjonalnego w języku polskim i bułgarskim*. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Koseska-Toszeva, V., Korytkowska, M., & Roszko, R. (2007). *Polsko-bułgarska gramatyka konfrontatywna*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.

- Lipkind, D. (2013). Russell on the notion of cause. *Canadian Journal of Philosophy*, 9(4), 701–720. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00455091.1979.10716276>
- Łuczaków, I. (2006). O badaniach nad wyrażaniem uprzedniości/następstwa zdarzeń w czasie w pracach polonistycznych i ruscystycznych: Na przykładzie zdań złożonych czasowych. *Acta Universitatis Wratislaviensis Slavica Wratislaviensia*, 2006(139), 99–112.
- Łukasiewicz, J., Smolka, F., & Leśniewski, S. (1994). U źródeł logiki trójwartościowej. *Filozofia Nauki*, 2(3–4), 227–240.
- Mazurkiewicz-Sułkowska, J. (2008). Wyrażanie kategorii inchoatywności w językach polskim, bułgarskim i białoruskim. Drukarnia Cyfrowa i Wydawnictwo „Piktor”.
- Polański, K. (1967). *Składnia zdania złożonego w języku górnołużyckim*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Polański, K. (1972). Notes on functional properties of deep structure categories. *Studia Anglica Posnaniensia*, 4, 3–13. <http://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/10481>
- Sangaku, S. L. (2020). *Variations with repetition*. <https://www.sangakoo.com/en/unit/variations-with-repetition>
- Sequence of tenses – grammar rules*. (2017, marzec 28). Sequence of tenses – grammar rules / Grammarly. <https://www.grammarly.com/blog/sequence-of-tenses/>
- Stančeva, R. (2004). За двувидовите глаголи в българския език. *Slavia Meridionalis*, 4, 97–137.
- Satoła-Staškowiak, J. (2010). *Polsko-bułgarskie odpowiedniości przekładowe czasów przeszłych*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Topolińska, Z. (2001). *Zdanie w zdaniu: Rečenica vo rečenica*. Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- Topolińska, Z. (2003). *Polski – makedonski: Gramatička konfrontacija: 6, Sintaksička derivacija*. Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- Topolińska, Z. (2015). O szczególnej pozycji spójnikowych predykatów asocjatywnych. *LingVaria*, 10(Special), 151–155. <https://doi.org/10.12797/LV.10.2015.1SP.13>
- Wierzbicka, A. (2004). Polish and universal grammar. *Studies in Polish Linguistics*, 2004(1), 9–28.
- Zatorska, A. (2015). Selected issues of nominalizations as propositional arguments in Polish and Slovene sentences with psych-verbs. *Białostockie Archiwum Językowe*, 2015(15), 477–490. <https://doi.org/10.15290/baj.2015.15.32>
- Коритковска, М. (2011). *Българско-полска съпоставителна граматика: Т. 5. Типове предикатно аргументни позиции*. Академично издателство Проф. Марин Дринов.

BIBLIOGRAPHY (TRANSLITERATION)

- Banasiak, J. (2018). Kilka uwag o formalizacji argumentu propozycjonalnego pCaus w zdaniach z przyimkowymi kauzatywnymi wyrażeniami predykatywnymi w języku bułgarskim. *Slavia Meridionalis*, 18, Article 1699. <https://doi.org/10.11649/sm.1699>
- BOOLEAN data type. (n.d.). https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/SSGU8G_12.1.0/com.ibm.sqlr.doc/ids_sqr_099.htm
- Karolak, S. (2002). *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Karolak, S. (2008). *Semantyczna kategoria aspektu*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Kiklewicz, A. (2017). *Znaczenie a prawda: Fantomy semantyczne*. Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. https://www.academia.edu/35529764/Znaczenie_a_prawda_Meaning_and_truth
- Kiklewicz, A., & Korytkowska, M. (Eds.). (2010). *Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: Białoruski, bułgarski, polski*. Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Kiklewicz, A., Korytkowska, M., Mazurkiewicz-Sułkowska, J., & Zatorska, A. (2019). *Zintegrowany opis semantyczno-syntaktyczny czasowników bułgarskich, polskich i rosyjskich: Verba cogitandi i verba sentiendi*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk.
- Koritkovska, M. (2011). *Bułgarsko-polska süpostavitelna gramatika: Vol. 5. Tipove predikatno argumentni pozitsii*. Akademichno izdatelstvo Prof. Marin Drinov.
- Korytkowska, M. (1992). *Typy pozycji predykatowo-argumentowych*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Korytkowska, M., & Maldzieva, V. (2002). *Od zdania złożonego do zdania pojedynczego: Nominalizacja argumentu propozycjonalnego w języku polskim i bułgarskim*. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Koseska-Toszeva, V., Korytkowska, M., & Roszko, R. (2007). *Polsko-bułgarska gramatyka konfrontatywna*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Lipkind, D. (2013). Russell on the notion of cause. *Canadian Journal of Philosophy*, 9(4), 701–720. <https://doi.org/10.1080/00455091.1979.10716276>
- Łuczaków, I. (2006). O badaniach nad wyrażaniem uprzedniości/następstwa zdarzeń w czasie w pracach polonistycznych i ruscystycznych: Na przykładzie zdań złożonych czasowych. *Acta Universitatis Wratislaviensis Slavica Wratislaviensia*, 2006(139), 99–112.
- Łukasiewicz, J., Smolka, F., & Leśniewski, S. (1994). U źródeł logiki trójwartościowej. *Filozofia Nauki*, 2(3–4), 227–240.
- Mazurkiewicz-Sułkowska, J. (2008). *Wyrażanie kategorii inchoatywności w językach polskim, bułgarskim i białoruskim*. Drukarnia Cyfrowa i Wydawnictwo “Piktor”.

- Polański, K. (1967). *Składnia zdania złożonego w języku górnołużyckim*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Polański, K. (1972). Notes on functional properties of deep structure categories. *Studia Anglica Posnaniensia*, 4, 3–13. <http://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/10481>
- Sangaku, S. L. (2020). *Variations with repetition*. <https://www.sangakoo.com/en/unit/variatiions-with-repetition>
- Satoła-Staśkowiak, J. (2010). *Polsko-bułgarskie odpowiedniości przekładowe czasów przeszłych*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Sequence of tenses – grammar rules*. (2017, marzec 28). Sequence of tenses – grammar rules / Grammarly. <https://www.grammarly.com/blog/sequence-of-tenses/>
- Stančeva, R. (2004). Za dvuvdivovite glagoli v bułgarskii ezik. *Slavia Meridionalis*, 4, 97–137.
- Topolińska, Z. (2001). *Zdanie w zdaniu: Rečenica vo rečenica*. Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- Topolińska, Z. (2003). *Polski – makedonski: Gramatička konfrontacija: 6, Sintaksička derivacija*. Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- Topolińska, Z. (2015). O szczególnej pozycji spójnikowych predykatów asocjatywnych. *LingVaria*, 10(Special), 151–155. <https://doi.org/10.12797/LV.10.2015.1SP.13>
- Wierzbicka, A. (2004). Polish and universal grammar. *Studies in Polish Linguistics*, 2004(1), 9–28.
- Zatorska, A. (2015). Selected issues of nominalizations as propositional arguments in Polish and Slovene sentences with psych-verbs. *Białostockie Archiwum Językowe*, 2015(15), 477–490. <https://doi.org/10.15290/baj.2015.15.32>

Kauzatywne „być albo nie być” w świetle modelu predykatowo-argumentowego

Abstrakt

W artykule omówiono zdania wyrażające relację przyczynowo-skutkową i kombinatorykę sensów w ich obrębie. Zastosowano teorię typów pozycji predykatowo-argumentowych Małgorzaty Korytkowskiej, którą odniesiono do dwóch typów pozycji nieprzedmiotowych: przyczyny i skutku. Szczególną uwagę poświęcono złożonym zagadnieniom w rodzaju *consecutio temporum* i warunków prawdziwości zdania. Analiza aspektualna zdań wyrażających relację przyczynowo-skutkową podaje w wątpliwość ontologiczny status tej korelacji jako takiej.

Słowa kluczowe: relacja interpropozycjonalna; relacja przyczynowo-skutkowa; typy pozycji predykatowo-argumentowych; język polski; język bułgarski; język angielski; semantyka; składnia

The Causative “To Be or Not to Be” in the Light of the Predicate-Argument Model

Abstract

This article discusses sentences expressing the causal relation and the combinatorics of meanings within them. The analysis draws on Małgorzata Korytkowska's theory of types of predicate-argument positions, which is applied to two types of non-object argument positions: cause and effect. The study focuses on complex phenomena, such as *consecutio temporum* and the truth conditions of sentences, which serve for the semantic differentiation of semantic-syntactic positions. The aspectual analysis of sentences expressing the causal relation calls into question the ontological status of the correlation itself.

Keywords: interpropositional relation; causal relation; types of predicate-argument positions; Polish language; Bulgarian language; English language; semantics, syntax